

Ефективна економіка № 8, 2016

УДК 330.34:332.142

*А. В. Гречко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЯК ПЕРЕДУМОВА АКТИВІЗАЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

*A. Hrechko,
Candidate of economic sciences, Associate professor
Associate professor of economics and entrepreneurship department
National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"*

INSTITUTIONAL SPACE AS A PREREQUISITE FOR ACTIVATING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS

У статті досліджується інституціональний простору як передумова активізації сталого розвитку регіональних господарських систем. З'ясовано, що сталий просторовий розвиток враховує зв'язки соціальної, економічної та екологічної складових, обумовлених взаємодією виробничих, соціальних, екологічних, інфраструктурних, культурних, інституціональних та інших факторів. Інституціональний простір представляє собою певні формальні та неформальні інститути, сформовані впродовж історичного періоду, що забезпечують формалізацію, взаємодію, взаємовідносини в економічному просторі на основі встановлених цілей й завдань розвитку, правил, норм, специфічних функцій, інструментів, засобів, обмежень, заходів тощо. З'ясовано, що зміни в інституціональному просторі утворюють зміни простору, що, у свою чергу, призводить до нових змін та встановлення нового оптимуму розвитку економічного простору та притаманних йому господарських систем. Доведено, що інститути та інституції, взаємодіючи між собою, формують інституційний простір, що забезпечує узгодження інтересів різних суспільних груп, координацію зусиль, спрямованих на демократичний та сталий розвиток регіонів та держави в цілому.

The institutional space is investigated in the article as a prerequisite for activating the sustainable development of regional economic systems. It has been found that sustainable spatial development takes into account the links between social, economic and environmental components caused by the interaction of production, social, environmental, infrastructural, cultural, institutional and other factors, contributes to the acquisition of new quantitative and / or qualitative status of economic systems of economic space. Institutional space is a certain formal and informal institutions formed over a historical period that provide formalization, interaction, relationships in the economic space on the basis of established goals and objectives of development, rules, norms, specific functions, tools, tools, restrictions, measures, etc. These goals, goals, laws, rules, and more. are defined by specially created institutions, which are entities that promote and streamline the activities of different social groups and the life of society as a whole. It is found that changes in institutional space create changes in space, which, in turn, leads to new changes and the establishment of a new optimum for the development of economic space and its inherent economic systems. The institutions and institutions that interact with each other form an institutional space that ensures the harmonization of interests of different social groups, coordination of efforts aimed at the democratic and sustainable development of regions and the state as a whole. Reducing the asymmetry of Ukraine's regional development can be achieved through institutional changes aimed at decentralization and democratic governance at the regional and local levels. The modernization of the institutional space should stimulate the sustainable development of the regional economic space and ensure the competitive advantages of the regions, which is possible in the context of decentralization, including fiscal. The improvement of the institutional space is due to changes in the formation and functioning of public administration institutions covering different taxonomic levels. The main regulatory instrument is the Institute of Contract and Law. Changes in the institutional space are constantly under the influence of evolutionary changes and as a result of the implementation of institutions.

Ключові слова: *сталий розвиток, цілі сталого розвитку, інституціональний простір, регіональний економічний простір, регіон, модернізація інституціонального простору, інституціональні зміни.*

Keywords: *sustainable development, sustainable development goals, institutional space, regional economic space, region, modernization of institutional space, institutional changes.*

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку економічних систем різних рівнів відбуваються під потужним впливом глобальних процесів, що супроводжується швидкими трансформаціями та змінами. Це, у свою чергу, прискорює розвиток економічних систем різних рівнів за рахунок використання інформаційних технологій та інноваційних заходів економічного розвитку. У той же час виникає низка проблем, які перешкоджають розвитку економічних систем різних рівнів, що вимагає інституціонального захисту та сприяння розвитку економічних систем на регіональному та національному рівнях.

Саме тому, комплексний розгляд інституціонального простору як передумова активізації сталого розвитку регіональних господарських систем потребує більшої уваги та проведення наукових досліджень у даному напрямі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем інституціонального забезпечення сталого розвитку регіональних господарських систем присвячено багато уваги, що знайшло відповідне висвітлення в опублікованих працях вітчизняних на іноземних фахівців. Так, питання інституціонального забезпечення сталого розвитку регіонів за останні десятиріччя знайшли своє відображення у працях таких українських вчених, як: О. А. Алімова, В. М. Боголюбова, І. К. Бистрякова, М. П. Бутка, В. М. Гейця, М. В. Грязева, Б. М. Данилишина, М. І. Долішнього, Г. М. Калетніка, В. І. Карамушка, Я. Б. Олійника, А. Г. Мазура, Г. Б. Марушевського, Л. Г. Мельник, О. М. Навелєва, В. І. Пилу, Д. А. Палехова, Л. Г. Руденка, А. П. Садовенка, М. А. Шмідта, А. Г. Шапаря, О. В. Яценка та ін. Вчені ретельно досліджували процеси та явища сталого розвитку, присвятили багато уваги концептуальним аспектам забезпечення сталості в регіонах та Україні в цілому тощо.

Щодо інституціональних умов забезпечення сталого розвитку регіональних господарських систем, їм також приділено багато уваги. Ці питання піднімалися у працях вітчизняних науковців, а саме у роботах: О. Бориславської, Є. Василькова, Г. Возняк, А. Гальчинського, С. Герчаківського, М. Гетьманчука, Б. Данилишина, О. Дроздовського, О. Десятнюка, В. Смелянова, Я. Жаліла, А. Жицького, Е. Захарченка, І. Зварича, Т. Кальченка, Є. Кузькіна, Н. Мирної, В. Мельник, О. Чуґріної, Г. Щедрової та ін.

При цьому, необхідно зауважити, що в Україні розпочато реформування інституціонального забезпечення сталого розвитку регіонів у напрямі децентралізації владних повноважень. Це та інше, вимагає подальшого наукового пошуку у напрямі визначення інституціонального забезпечення сталого розвитку регіональних господарських систем, що і зумовило своєчасність даного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є визначення інституціонального простору як передумови активізації сталого розвитку регіональних господарських систем. Для досягнення поставленої мети у дослідженні було:

- встановлено взаємозв’язків між соціальною, економічною, екологічною складовими сталого розвитку;
- визначено, що представляє собою інституціональний простір;
- з’ясовано можливості інституціонального простору щодо забезпечення консолідованої єдності складових економічного простору та його господарських структур;
- обґрунтовано вважливість модернізації інституціонального простору;
- визначено інституції, що впливають на сталий розвиток регіональних господарських систем.

Результати дослідження. Сталий просторовий розвиток, ураховуючи зв’язки соціальної, економічної та екологічної складових, обумовлених взаємодією виробничих, соціальних, екологічних, інфраструктурних, культурних, інституціональних та інших факторів, сприяє набуттю нового кількісного і/або якісного стану господарських систем економічного простору. Матриця взаємозв’язків між соціальною, економічною, екологічною складовими сталого розвитку представлено у табл. 1.

Необхідно зауважити, що економічний простір є певним чином вмонтованим у інституціональний простір, що здійснює, безумовно вагомий вплив на його розвиток. Саме інституціональний простір забезпечує консолідовану єдність та дає можливість виокремлювати складові економічного простору та його господарських структур.

Інституціональний простір представляє собою певні формальні та неформальні інститути, сформовані впродовж історичного періоду, що забезпечують формалізацію, взаємодію, взаємовідносини в економічному просторі на основі встановлених цілей й завдань розвитку, правил, норм, специфічних функцій, інструментів, засобів, обмежень, заходів тощо. Ці завдання, цілі, закони, правила та ін. визначаються спеціально утвореними інституціями, які представляють собою утворення, що сприяють та забезпечують упорядкування діяльності різних суспільних груп та буття суспільства в цілому.

Таблиця 1. Матриця взаємозв’язків між соціальною, економічною, екологічною складовими сталого розвитку			
Зв’язки між складовими сталого розвитку	Складові сталого розвитку		
	Соціальна	Економічна	Екологічна
Соціальний	Відбиває зв’язок діяльності людини у суспільстві	Відображає виробничі відносини та розподіл суспільних благ	Характеризує навколишнє середовище як осередок життєдіяльності людини, що визначає його умови його життя та є джерелом задоволення первинних потреб людини
Економічний	Демонструє безпосередній вплив суспільства на економічний розвиток як основного джерела трудових відносин науково-технічного прогресу суспільства	Виникає в результаті дії економічних законів, характеризує взаємозв’язки, явища, процеси	Визначає навколишнє середовище як основу ресурсного забезпечення для виробничої сфери
Екологічний	Віддзеркалює вплив людини на навколишнє середовище через недбайливе ставлення до екосистеми, проявляється у забрудненні та інших негативних проявах	Демонструє антропологічний вплив внаслідок людської діяльності на навколишнє середовище та заходи щодо усунення негативних наслідків та можливих загроз	Характеризує взаємозв’язок різних природних систем між собою

Джерело: складено автором на основі [2, с. 110]

Зміни в інституціональному просторі утворюють ентропію простору, що, у свою чергу, призводить до нових змін та встановлення нового оптимуму розвитку економічного простору та притаманних йому господарських систем. Інститути та інституції, взаємодіючи між собою, формують інституційний простір, що забезпечує узгодження інтересів різних суспільних груп, координацію зусиль, спрямованих на демократичний та сталий розвиток регіонів та держави в цілому.

Зменшення асиметричності регіонального розвитку України може бути досягнуто за рахунок інституціональних змін, спрямованих на децентралізацію та демократичне врядування на регіональному та місцевому рівнях. Модернізація інституціонального простору має стимулювати сталий розвиток регіонального економічного простору, забезпечувати підвищення конкурентних переваг регіонів, що можливо за умов децентралізації, у тому числі фінансової. Ми погоджуємося із твердженням, що «доки в регіонів недостатньо необхідних повноважень і ресурсів для реалізації регіональних інституціональних рішень, відсутні й стимули до підвищення конкурентоспроможності та реформування інститутів» [3, с. 52].

Нобелівський лауреат, представник теорії інституціоналізму Д. Норт виділяв дві групи інституційних змін, що впливають на просторовий розвиток. Це еволюційні або внутрішні зміни, що пов’язані із зміною, перш за все, неформальних норм та відбуваються вкрай повільно, внаслідок чого економічний розвиток розвивається за попередньою траєкторією. А також, зовнішні зміни внаслідок імпортування інститутів імплементування відбувається, частіше всього, за рахунок формальних інститутів та їх законодавчого закріплення. Такі зміни та їх вплив на просторовий розвиток відбуваються набагато швидше. Але, імпортування інститутів може визивати конфлікт із існуючими інститутами. При цьому, сукупність інституціональних змін призводить до змін у структурі відносин та їх взаємозв’язках, а також змін ідеологічних моделей сприйняття та оцінки оточуючого середовища [4].

Удосконалення інституціонального простору відбувається завдяки змінам формування та функціонування інститутів державного управління, що охоплюють різні таксономічні рівні. Головним регулятивним інструментом при цьому виступає інститут договору та права. Зміни інституціонального простору відбуваються постійно і під впливом еволюційних змін і в наслідок імплементування інститутів. Їх синтез безумовно впливає на всі сфери життєдіяльності спільноти, у тому числі, і на регіональний економічний простір, що, у свою чергу, також впливає на зміни інститутів. При цьому, інституціональний простір утворює неподільну взаємодіючу та взаємозалежну систему із національним й регіональними просторами, національною й регіональними суспільними системами, господарськими системами тощо та функціонує як єдиний неподільний організм.

Серед інституцій, що впливають на сталий розвиток регіональних господарських систем, можна віднести:

- органи державної, регіональної та місцевої влади;
- національні агенції розвитку;
- асоціації муніципалітетів;
- промислові й торгово-комерційні палати;
- регіональні фінансові кампанії;
- комунальні установи; агентства регіонального розвитку;
- організації, які займаються працевлаштуванням населення, навчанням та підвищенням кваліфікації кадрів;
- профспілки;
- місцеві агенції розвитку;
- бізнесові та інноваційні центри;
- заклади вищої й середньої освіти та регіональні наукові центри;
- приватні експертно-консультативні центри;
- організації, що поширюють нові технології;
- бізнес-інкубатори тощо.

Цей перелік можна продовжувати у різних спрямуваннях розгляду інституцій [3, с. 50; 5, с. 58].

Висновки. Серед інститутів необхідно відзначити інститути державного, недержавного та місцевого самоврядування. Їх функціонування пов’язано із низкою проблем, що полягають у площині розподілу повноважень між центральними та регіональними органами влади. На сьогодні даний процес в Україні супроводжується реформуванням у напрямі децентралізації влади та фінансових ресурсів.

Отже, з’ясування інституційної складової регіональної економіки дає можливість перейти до розгляду впливу фіскальних стимулів на модернізацію продуктивних сил в процесі децентралізації владних повноважень та фінансових ресурсів.

Подальших досліджень вимагає розроблення заходів щодо удосконалення інституціонального простору задля активізації процесів сталого розвитку регіонів для досягнення цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел.

1. Аналіз сталого розвитку: глобальний і регіональний контексти / Міжнародна рада з науки (ICSU) та ін. ; наук. кер. проекту М. З. Згуровський : монограф. К. : НТУУ «КПІ». – 2012. – 312 с.
2. Григорук П. М., Федорова Т. Ю. Складові регіональної соціо-еколого-економічної системи в умовах сталого розвитку / П. М. Григорук, Т. Ю. Федорова // Бізнес-Інформ. – № 12. – 2014. – С. 109-113.
3. Маюренко С. О. Інституціональна складова антикризового управління регіональною господарською системою / С. О. Маюренко // Економіка і регіон. – № 3 (30). – 2011. – С. 49-53.
4. Норт Д. Інститутції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт. – К. : Основи. – 2000. – 198 с.
5. Павліха Н.В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід : монографія. – Луцьк : Волин. обл. друк. – 2006. – 380 с.
6. Підприємництво та проблеми сталого розвитку економіки України : монографія / за заг. ред. П. В. Круша. – К. : НТУУ «КПІ». 2008. – 397 с.
7. Тульчинська С. О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: монографія / С. О. Тульчинська. – К. : НТУУ «КПІ». – 2009. – 488 с.
8. Тульчинська С. О. Перспективи та домінанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України : монографія / С. О. Тульчинська. – Херсон : Ви-во «ПП Вишемирський В.С.». – 2014. – 210 с.

References.

1. Zghurovs'kyj, M.Z. ta in. (2012), *Analiz staloho rozvytku: hlobal'nyj i rehional'nyj konteksty*. [Analysis of Sustainable Development: Global and Regional Contexts], NTUU «KPI», Kyiv, Ukraine.
2. Hryhoruk, P.M. and Fedorova, T.Yu. (2014), “Components of the regional socio-ecological-economic system in conditions of sustainable development”, *Biznes-Inform*, vol. 12, pp. 109-113.
3. Maiurenko, S.O. (2011), “Institutional component of crisis management of the regional economic system”, *Ekonomika i rehion*, vol. 3, no. 30, pp. 49-53.
4. Nort, D. (2000), *Instytuttsii, instytuttsijna zmina ta funktsionuvannia ekonomiky* [Institutions, institutional change and the functioning of the economy], Osnovy, Kyiv, Ukraine.
5. Pavlikha, N.V. (2006), *Upravlinnia stalym rozvytkom prostorovykh system: teoriia, metodolohiia, dosvid* [Management of sustainable development of spatial systems: theory, methodology, experience], Volyn. obl. druk, Luts'k, Ukraine.
6. Krush, P.V. ta in. (2008), *Pidpriemnytstvo ta problemy staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Entrepreneurship and problems of sustainable development of the economy of Ukraine], NTUU “KPI”, Kyiv, Ukraine.
7. Tul'chyns'ka, S.O. (2009), *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty*. [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects], NTUU «KPI», Kyiv, Ukraine.
8. Tul'chyns'ka, S.O. (2014), *Perspektyvy ta dominanty rozvytku intelektual'no-innovatsijnoi systemy rehioniv Ukrainy* [Perspectives and domains of development of the intellectual-innovative system of regions of Ukraine], «PP Vyshemyrs'kyj V.S.», Kherson, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2016 р.